

СОЦІАЛЬНЕ ПОХОДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВАСИЛЯ КУКА У 1913–1929 рр.

Стаття досліджує життя та діяльність останнього Головного Командира Української повстанської армії – Василя Кука впродовж періоду формування його особистості. Основна увага зосереджена на початкових етапах життя: дитинстві, юності, навчанні в Золочівській класичній гімназії і університеті в Люблені. Автор розглядає історіографічну та джерельну базу з даної тематики. Досліджує сімейну історію Куків. Аналізує, через призму соціального походження, витоки формування ідеологічних й політичних поглядів В. Кука.

Ключові слова: Василь Кук, сім'я Куків, українська класична гімназія в Золочеві, ОУН, УПА, Пласт.

В світлі останніх політичних подій в нашій державі, ми вкотре приходимо до висновку, що однією з найголовніших рушійних сил в світовій історії й нашого сьогодення є особистість. Саме окрема постать, наділена відповідними людськими рисами, здатна творити історію й вести за собою маси, а не навпаки. Оскільки історію, багато в чому, творять постаті, то без вивчення окремих персоналій з такого феномену української історії, як Українська повстанська армія, ми не зможемо повноцінно осягнути й дослідити історію повстанського війська. А без повного розуміння явища ОУН і УПА нам годі зрозуміти історичні процеси, що відбувалися в нашій історії в один із найтрагічніших і складних періодів – 1930-х – першої половини 1950-х рр. Однією з таких яскравих постатей є особа Василя Кука – останнього головнокомандувача УПА, який став наступником й замінив на цій посаді не менш відомого Романа Шухевича. Особиста й родинна історія Василя, сина Степана, надзвичайно не проста. Він ріс в типовій, як на той час, українській родині, отримав гімназійну освіту, міг повністю реалізувати себе в цивільних, мирних сферах життя, ба навіть, як народжений в Австро-Угорській імперії й маючи польське громадянство, з легкістю уникнути, шляхом еміграції до демократичного Заходу, бід і страждань по Другій світовій війні. Але він, як і тисячі його ровесників, долучається до підпільної боротьби проти польської влади, вступає на початку 1930-х рр. в ОУН і бере участь в нерівній боротьбі за незалежну Україну аж до середини 1950-х років. Унікальність долі Василя Кука ще й в тому, що він один з небагатьох із вищого керівництва ОУН і командування УПА, з території воюючої України, хто вижив в тій боротьбі і зустрів довгоочікувану незалежність України в 1991 році.

Актуальність даної статті полягає в тому, що загрози часткової або повної втрати незалежності нашої держави, які особливо загострилися в останні кілька років, створили суспільний запит на пошук нових особистостей, лідерів, котрі могли б побороти виклики, що нависли над нашим народом. Тому наразі, як ніколи знову, стають актуальними біографії яскравих постатей з далекої, але, особливо, новітньої історії, що є символами збройної боротьби із старим-новим загарбником. Людей, що боролися з окупантами в набагато складніших умовах і обставинах, не зламалися, не йшли на згубні поступки й до кінця чинили успішний, як на свої сили і можливості, опір ворогу. Їхній персональні історії показують нам приклад боротьби й стійкості, жертовності за свій народ і державу.

Метою роботи є дослідити процес становлення особистості Василя Кука в його юнацьких роках.

Дослідженнями які стосуються життя і діяльності Василя Кука займалась низка науковців, це зокрема праці В. В'ятровича¹, В. Гінди², О. Іщука, В. Мазуренка³, Д. Веденєєва⁴ та інших. Проте багато робіт, присвячених постаті В. Кука, були створені в публіцистичному, епістолярному стилі, подібно до книги Г. Саннікова⁵, або присвячувались окремими аспектам його життя. Доволі часто дослідники звертають свою увагу не на особистісні аспекти постаті В. Кука, а на загальновійськові і політичні здобутки, разом з тим, не зосереджуючись на самій особі, яка в загальному контексті відіграла визначальну роль в українському русі опору. Наразі, комплексної праці на рівні наукової дисертації, яка б була присвячена особі останнього командира УПА не існує, хоча джерельна база з даної проблематики достатня.

Джерела з нашої теми репрезентовані різними видами й типами. Зокрема тема представлена в опублікованих й неопублікованих джерелах. Опубліковані джерела з фрагментами біографії Василя Кука є в Літописі УПА та інших збірниках документів, що присвячені українському національно-визвольному руху ОУН і УПА. Проте головний масив документів відноситься до неопублікованих джерел, які були успадковані від органів вищої влади та державної безпеки СРСР. Так, до прикладу, в Галузевому державному архіві Служби безпеки України зберігається радянська кримінальна справа на Василя Кука з протоколами його допитів та великою масою суміжних документів.

Окрему роль відіграють джерела, що є спогадами учасників визвольного руху і мемуари осіб, які особисто знали Василя Кука або товаришували з ним. Зокрема це персональні свідчення Ленкавського С., Осьмака К., Козака М та інших. Унікальність постаті В. Кука полягає ще й в тому, що він чи не єдиний з вищого командування УПА, хто залишився в живих, дожив до незалежної України й зберіг в своїй пам'яті пережите під час боротьби. Але окрім цього факту, В. Кук був приязною й відкритою людиною, радо приймав в себе дома науковців і журналістів, дав великий масив журналістських та наукових інтерв'ю і лишив по собі автобіографію, а також величезний особистий архів, адже ще й сам впродовж тривалого часу писав власні наукові праці про своїх загиблих в боротьбі побратимів та близьких.

Одинадцятого січня 1913 р. в Австро-Угорській імперії, за сорок кілометрів на схід від Львова, в селі Красне Золочівського повіту на Тернопільщині (нині Бузький район Львівської області) у бідній багатодітній українській традиційній селянській сім'ї Степана (1879–1959) та Парасковії (1888–1975) Куків народився син, який при хрещенні 16 січня цього ж року отримав ім'я Василь⁶.

Радянська пропаганда завжди змальовувала учасників українського національного збройного підпілля, а особливо лідерів, як представників буржуазних прошарків суспільства, прагнучи підкреслити антисоціалістичну й антинародну, опозиційну до комуністичного способу життя силу в особі ОУН і УПА. Даний підхід добре вписувався в загальні ідеологічні постулати класової боротьби. Однак Куки, як і більшість родин лідерів й учасників руху опору, були бідною селянською сім'єю. Бідність була настільки великою, що сім'я Василя Кука не мала на початку власного повноцінного житла. Не було й своєї худоби і господарства.

Ще до свого весілля (у 1908 р.), батько Василя Кука, Степан Матвійович, придбав половину хати в Тацьки Дубеняк, яка емігрувала до Бразилії. В іншій половині будинку мешкала бездітна сім'я рибалки Валентина та Ксеньки Когутів. Після смерті Валентина, Степан взяв під опіку самотню літню жінку – власницю другої половини хати Ксенію, за якою він доглядав і отримав від неї її частину в спадок⁷.

Зі слів самого Василя Кука, це була звичайна селянська хата, крита соломомою, яка ділилася на дві половини: з одного боку кімната, по середині – сіни і з іншого боку ще одна кімната (комора). В типовій для українських селян початку ХХ ст. житловій кімнаті була піч, одне ліжко, стіл, припічок коло печі і лавиці під стінами. На печі спала літня жінка, на ліжку спали дорослі, а в ногах – малі діти, які, з часом дорослішання, тулилися на припічку, лавицях і підлозі. В таких скромних умовах в часи дитинства та юності Василя мешкала вся багатодітна сім'я Куків. Сам господарський двір обмежувався лише коморою, не було ні стайні, ні хліву. Лише коли з'явилася корова, то прибудували для неї хлівець⁸.

Батько Кука – Степан Матвійович, походив з бідної селянської родини. У спадок від свого батька Матвія він отримав лише ½ морги землі (1 морг – 0,6 га), а від матері Ксеньки – 1 морг. Весною 1888 р., коли Степану було дев'ять років, – помер батько, а восени цього ж року пожежа повністю знищила все їхнє господарство включно з хатою. Коли хлопець підріс, то одразу пішов на роботу на залізничну станцію в селі Красне, де його взяли звичайним робітником на некваліфіковану фізичну роботу, потім його направили в бригаду робітників, які ремонтували залізничну колію на відрізу Золочів – Красне. Паралельно він постійно працює на сінокосах та на інших підробітках. Згодом, на залізниці, Степан отримує нову посаду – бегляйтера (begleiter (нім) – конвоїр, керівник дрезини). Посада вже вимагала знання німецької мови й відповідного навчання, яке він перед тим пройшов і здав необхідні екзамени у м. Броди. Черговим його підвищенням стало призначення на візера (vizier – з нім. – диспетчер) Краснянської залізничної станції, для цього Степан Матвійович знову проходить навчання і захищає диплом візера австрійської залізниці⁹.

Мати, яка була на 10 років молодшою за свого чоловіка і на плечах якої було домашнє господарство та виховання дітей, походила з дому Федора Постолюка (1846–1909) і Софії Ласки – Постолюк (1857–1941), що здавана мешкали в с. Красне. У Постолюків було одинад-

цятеро дітей – п'ятеро дівчат і шість хлопців. Два брати Парасковії – Василь і Степан служили в айстро-угорській армії й загинули на фронтах Першої світової війни, а її наймолодший брат – Оксентій (1895–1943) входив до українського товариства «Сокіл», грав на кларнеті в краснянському сокільському оркестрі, служив в УСС та УГА, а з 1930–1940-х рр. стає учасником ОУН¹⁰.

Сім'я Куків теж стала багатодітною, але із восьми народжених дітей, до свого повноліття дожили шестеро: Василь (1913–2007), Ілярій (1915–1938), донька Єва (1917–1946), Ілько (1919–1939), Филимон (1920–2003¹¹) та наймолодший Іван (1924–1984). Перший син Филимон (1909 р. н.) помер ще немовлям, проживши менше трьох місяців, а донька Ганя народилася 1911 р. (1910 р.) і прожила всього вісім років¹².

Коли, після початку Великої війни, австрійська влада евакуювала на захід, до Австрії, в м. Грац¹³, Степана Матвійовича, як кадрового працівника залізниці, то відповідальність за всю сім'ю Куків лягла на матір Парасковію, яка була вимушена з усіма дітьми покинути домівку і господарство й пішки тікати від бойових дій в дальні, незачеплені війною села. Оскільки через с. Красне проходила залізнична колія і була станція залізничного руху, то тут постійно були запеклі бої під час воєн, через село неодноразово проходили то на захід, то на схід лінії фронтів: спочатку російсько-австро-угорський, потім польсько-український, і більшовицький.

Згодом, вочевидь після того, як лінія фронту минула село, Парасковія Кук з дітьми повертається до своєї хати¹⁴. Із особистих записів Василя Кука, дізнаємось, що в 1915–1916 році в с. Красне стояли частини російської царської армії. Солдати зі сходу, зі слів В. Кука, ставились до місцевих добре, оскільки, вони «говорили по нашому», тобто були мобілізованими українцями. В своїх мемуарах В. Кук зберіг спогад, як солдати-українці з російської армії пригощали його цукром і чаєм. У 1916 році відступаючі російські війська спалюють в селі багато хат, гуральню та панський маєток¹⁵.

З дитячих спогадів Василя перед нами постає картина війни й розрухи. У 1918 р., вже під час польсько-української війни, в с. Красне неодноразово пробиваються польські війська, які встановлюють «кінну повинність» для селян, та проводять реквізицію худоби.

Польсько-українське протистояння після Першої світової війни не обмежувалось лише бойовими діями на фронті. Василь Кук в персональних рукописах зазначає, що одного разу, під час подій 1918 р., один польський жовнір хотів його, п'ятирічного хлопця, кинути в колодязь, а 1920-го року, польські жовніри побили їхнього наймита нагайками. В інтерв'ю Василь Кук зазначає: «Ми тільки знали, що треба ховатись. Ховались в льоху, в підвалі, ну, війна була. То наступ був на Броди, туди, в напрямі на Львів. [...] Тут були великі окопи, великі бої австрійсько-російські. Ну, потому армія посунулася, потому армія вертала. [...] Ну, вже після війни, коли війна закінчилася, знову почалася зараз друга війна в дев'ятнадцятому році польсько-українська. Приходили поляки, приходили січові стрільці, то пересувалися фронти [...], потому була ще війна большевицько-польська, знову марширували большевицькі відділи туди на Львів, потому втікали назад [...], то ми те все бачили і чули, як вже співають і «Канарейку» і як там забирають коні, і як по тому в нашій хаті був якийсь шпиталь, то всі ті перипетії лишили тільки одно: війна, війна... і все...»¹⁶. Під час важких років війни, у 1919 р., Куки втрачають свою найстаршу доньку Ганю, яка вмирає від запалення легень.

Після Першої світової війни й поразки українських визвольних змагань (1917–1921), родина Куків продовжила мирне життя в рідному селі, але вже під владою новоутвореної Польщі.

Стосунки між поляками та українцями в міжвоєнній польській державі після чергового трагічного збройного конфлікту між двома народами по Першій світовій війні залишалися складними. Проте на окремому локальному, місцевому рівні, до певного часу, зберігалися деякі особливості у відносинах між українцями та поляками. Зі слів Василя Кука, які були записані дослідником визвольного руху Григорієм Дем'яном, ми дізнаємося, що етнічні поляки та українці, на початку 1920-х рр., не ворогували в їхньому селі: «Всі поляки говорили українською мовою. Такі поляки, що вважали себе, що вони таки поляки, в тому полягало, що вони ходили до костелу, а українці ходили до церкви. Як було свято польське Святвечір, батько ходив до сусіда поляка, а як було наше свято то той поляк приходив до нас і якоїсь ворожнечі зразу не було. Всі ті поляки, всі ходили до тої читальні «Просвіта», дружили, співали. [...] Але вже як повстала Польська Держава, щораз більше українців почали обмежувати, відмовляти їм в праві на роботу [...]. Якщо ти хочеш, щоб ти дістав роботу – запишися до костела [...], вся та польськість заключалась в тому, щоб перенести метрику до костела [...] змінив релігію і, ну ясно, ти вже ставав відступником, ставав вже поляком»¹⁷. Надалі ситуація протистояння між поляками та українцями загострювалася. Перші, користуючись фактом існування власної національної держави й відчуваючи в себе за спиною урядову владу та підтримку, прагнули якнайшвидше

полонізувати своїх сусідів українців шляхом релігійної та національно-мовної асиміляції через церкву та систему освіти, а українці, попри все, пручалися брутальному втручання польської влади та польської католицької церкви до їхнього національно-культурного простору.

Надалі громада села чітко розділилася за національною ознакою на українців християн східного обряду та поляків-католиків. З першої половини 1920-х років починається зростання та загострення обопільної антипатії між українцями та поляками, що на місцевому, сільському рівні с. Красне, виливається в систематичні факти масових сутичок, бійок, особливо у публічному просторі.

В такому національному конфліктному середовищі пройшли роки дитинства та юності Василя Кука. Він на власні очі бачив нерозуміння і ворожнечу, яка панувала поміж націями і цей факт, безумовно, прямо вплинув на його світобачення. Та до нових прямих зіткнень було ще далеко, адже лише закінчились війни й треба було відновлювати свій зруйнований край.

У 1921 р., після настання миру, батько Василя Кука перебрав стару хату, і, за звичаєм, толокою, разом із сусідами звів, зі старих будівельних матеріалів, нове житло, за конструкцією подібну до старої господи, але дах покрили вже не соломною, як було раніше, а «дахівкою» (черепицею). На початках великій сім'ї Куків не вистачало коштів. Щоб відновити після війни зруйноване господарство, Степану Матвійовичу довелося брати позику в кредитній касі. За кредитні гроші він добудував хату, почав розвивати сімейне аграрне господарство, скуповувати сільськогосподарську землю¹⁸. Завдяки батьківській наполегливій роботі на залізниці та важкій праці на землі, приблизно, з 1920-х років матеріальний стан родини Куків став покращуватись. До кінця 1930-х рр. господарство Куків збільшилося до восьми моргів (майже п'ять гектарів). Куки звели нову стодолу, хлів, посадили сад і завели в ньому пасіку¹⁹.

Батько в родині Куків завжди приділяв особливу увагу освіті для своїх дітей. В 1921 р. батьки направили найстаршого сина В. Кука до сільської чотирьохлітньої школи. І хоча, як згадує сам Василь Кук, його родина жила бідно, настільки, що діти ходили до школи, а згодом і до гімназії босоніж. Рідний дядько дорікав батьку Василя, що той забагато витрачає на освіту для своїх сільських дітей. Однак, попри матеріальну скруту, та нерозуміння близьких, Степан Матвійович постійно намагався забезпечити власних дітей якісною і високою освітою, наголошуючи їм: «Ну що я вам дам, діти? Ніякого поля нема, треба якісь знання добути і десь щось... чи знання діставати якимсь там рахівником, хоч писарем, навчися добре писати, щоб десь якусь роботу дістав»²⁰.

Краснянська сільська чотирьохлітня школа, до якої пішов Василь Кук, була заснована ще в часи Австро-Угорщини й першопочатково була українською, але, після встановлення нової польської влади, керувати школою в селі був поставлений директор, поляк за національністю, який почав впроваджувати польськомовну систему шкільництва. Але діти не розуміли польської, тому навіть вчительці, польці, довелося викладати для селянських дітей українською мовою. Дана школа надавала базові знання з арифметики, письма і читання. Окремо вивчався катехізис, який викладався священиком. В школі діяла типова в ті часи палочна дисципліна. Але, попри все, народна сільська школа не могла підготувати школяра для вступу до гуманітарної гімназії. Тому батько найняв для Василя вчителя для факультативної підготовки, його звали, за спогадами В. Кука, Іван Лада, колишній ветеран УСС, з вищою освітою австрійських часів, односельчанин²¹. Саме найнятий вчитель навчав Василя Кука необхідної для вступу до класичної гімназії латини²².

Наше дослідження було б не повним, якби ми в контексті освіти й розвитку особистості майбутнього підпільника ОУН і командира УПА В. Кука, не згадали про діяльність українського культурно-просвітницького товариства «Просвіта». Адже саме ця організація стала одним із основних фундаментів українського національного відродження в Східній Галичині з останньої чверті XIX ст. і залишалася важливим джерелом розвитку української культури й мистецького життя у XX ст. Окремо варто наголосити, що «Просвіта» була важливою структурою в розвитку і поширенні української національної ідеї серед українців західних земель України. Її філіали й представництва не обмежувались лише містами й містечками, а спрямовувались до селянина. Саме через близькість подібних організацій, відбувався прямий контакт української національно свідомої інтелігенції з широкими українськими селянськими масами. Зі спогадів Василя Кука, в його селі також діяло представництво «Просвіти», при ньому функціонувала бібліотека, куди В. Кук, ще дитиною приходив за книжками та літературою: «[...] значить була ще читальня «Просвіти», і там вже через читальню «Просвіти» перші книжки, перші казки, то вже звідти брав, звідти читав, вже такий інтерес до книжки»²³.

На початку 1920-х рр. в Золочеві була відкрита Золочівська приватна класична гімназія Українського Педагогічного Товариства «Рідна школа», куди у 1923 р., після двох років навчан-

ня в чотирирічній сільській школі, вступив на навчання Василь Кук. Через ранній вік, перший рік навчання в гімназії став підготовчим, фактичне ж навчання розпочалося з 1924 р. і тривало до 1932 р. Освіта в гімназії давалась Василю складно, оскільки він не мав власного житла безпосередньо у Золочеві і мусив щодня добиратися за 20 км. до гімназії залізницею із с. Красне і назад. Згодом до нього в гімназію долучився молодший брат Ілярій. Сестра Єва пішла навчатись у професійну школу у Львові, Филімон здобував освіту у львівській Малій гімназії, наймолодший Іван вступив до Львівської торгівельної гімназії і лише сину Ільку батьки планували передати своє господарство в селі²⁴.

Навчання в Золочівській гімназії справило великий вплив на формування особистості Василя Кука. Саме в таких установах, окрім здобуття класичної європейської освіти, відбувалось становлення молодих людей й прививались на все життя основні ідейно-моральні принципи. Ректором Золочівської української приватної класичної гімназії був священник о. Микола Хмільовський, колишній капелан УГА, який у 1940-х роках очолив підпільну греко-католицьку церкву на Галичині, а у 1948 р. став членом Української Головної Визвольної Ради (УГВР). Серед викладачів гімназії була велика кількість старшин УСС, УГА, Армії УНР. Як зазначає В. Кук в своїй короткій автобіографії, що особливо великий вплив на виховання національно-патріотичної свідомості учнів мали такі вчителі як викладач історії Микола Величко, вчитель латинської мови і староста класу Іван Винар, вчитель німецької мови й літератури Дмитро Бурко, історик Михайло Гева, викладач української мови та літератури Михайло Логінський, вчитель катехізису отець Федір Побігушка та ряд інших²⁵. Саме в такому українському патріотичному й інтелектуальному середовищі ветеранів перших визвольних змагань проходило навчання та формування особистості Василя Кука.

Зовсім не дивним є й те, що при гімназії діяла українська патріотична скаутська організація «Пласт», в яку Василь Кук вступає у 1927 р., (22 полк ім. Івана Богуна). Саме «Пласт», за спогадами В. Кука, став тим важливим перехідним етапом між дитинством і юністю, помітним кроком до дорослого життя: «І тоді я записався до «Пласту». Тоді той «Пласт» зачав мене вчити уму-розуму, що треба, якщо ти хочеш щось здобути, ти мусиш мати сильну волю. [...] А по тому ще прийшло – то пізнати свою країну. І тоді пішло вивчати топографічні карти, всякі, і військові карти і в зв'язку[...]»²⁶.

Варто окремо наголосити на важливу роль української пластової організації у виховання молодих українських пасіонаріїв, які згодом стануть лідерами і провідниками українського руху опору середини ХХ ст. Насамперед, «Пласт», за своєю природою та спрямування, міг навчити того, чого не давала школа за партою, чи класична освіта в гімназіях, наприклад, практичним навичкам орієнтування за компасом, по зірках, на пересіченій місцевості, в теренознавстві, базових знань прикладних професій (ковалю, шевцю, тесляра), організації піших та велосипедних маршів на десятки кілометрів до Карпат та інших країв, облаштування табору, або місця для сну посеред лісу з підручних матеріалів тощо. Особливе місце посідав спорт: біг, плавання, футбол, атлетика та багато іншого необхідного для фізичного розвитку молодих людей та прививання їм духу здорового спортивного змагання.

Для багатьох активних і пасіонарних молодих людей участь у «Пласті» стала першим вишколом, досвідом командної й організаційної роботи, який дуже пригодився й став у нагоді в майбутній підпільній і військовій діяльності. Як пише В. Кук у своїй праці присвяченій Головному Командиру УПА Роману Шухевичу, що життя у «Пласті» дало юному Шухевичу прекрасне знання картознавства, а це у військових операціях має першочергове значення. «Та найголовніше, що дав «Пласт» своїм членам, – це виховання високої моралі, сильної волі, а передусім – формування активного патріота української нації»²⁷.

Окрім патріотичного вишколу та навчання скаутським навичкам український «Пласт» надавав ще й первинну бойову підготовку: «Уже в «Пласті» юнак був так добре підготований до бойових дій, що Крайова начальна команда УВО доручила йому виконати атентат (замах) на польського шкільного куратора у Львові Станіслава Собінського, який проводив жорстоку шовіністичну антиукраїнську політику в галузі шкільництва [...]. 19 жовтня 1926 р. дев'ятнадцятирічний Роман (Шухевич – авт.) – «Дзвін» разом із добрим своїм другом бойовиком Богданом Підгайним блискуче виконали доручене їм завдання»²⁸.

Тому цілком закономірно, що саме через пластову організацію в Золочівській класичній гімназії Василь Кук дізнається про діяльність забороненої в міжвоєнній Польщі Української військової організації (УВО) полковника Євгена Коновальця. Сталося це, з його спогадів, коли: «Син одного Січового Стрільця дав мені «Сурму», я пішов на стрих, сів там, де було сіно, щоб ніхто не бачив, що я читаю, прочитав, і з того я довідався, що є така УВО. І коли від друзів

«Пласту» я довідався, що є така ОУН, то сказав тоді – «я не хочу до ОУН, я хочу до УВО»²⁹. Сина усуса, що дав йому газету, як свідчить сам Василь Кук на своєму допиті в КГБ через 27 років, був його гімназійний товариш Ярослав Лех, а газета «Сурма» була друкованим органом забороненої у міжвоєнній Польщі УВО, що видавалась спочатку з 1927 в Берліні, а з 1928 по 1934 р. – в Каунасі (тодішній столиці незалежної Литви, з якою УВО і ОУН на початку 1930-х рр. налагодили союзні стосунки)³⁰. За зберігання та розповсюдження газети «Сурма», чи інших інформаційно-пропагандистських матеріалів УВО в тодішній Польщі передбачалась кримінальна відповідальність.

У 1928/29 гімназійному навчальному році Василь Кук став членом юнацтва ОУН – молодіжного крила українських націоналістів (оскільки він був ще неповнолітнім). Вже у 1930 році він стає членом Золочівської повітової Екзекутиви (Проводу) ОУН. Так, у 17 років, починається новий етап життя Василя Степановича Кука. Син простого бідного селянина, батько якого власною важкою працею вирвався із злиднів й відкрив дорогу для своїх дітей, стане майбутнім українським революціонером, підпільником і лідером ОУН на українських землях й останнім Головним Командиром УПА, якому доля судила дожити до наших днів і стати живим зв'язком між нашою сучасністю та поколінням борців українського національно-визвольного руху ХХ ст.

Історія Василя Кука та його родини є багато в чому показовою, адже згодом його брати і сестра долучаються до українського визвольного руху. Загалом, всі діти Степана Матвійовича і Парасковії Федорівни Куків були членами або симпатиками ОУН: молодший брат Василя Кука – Ілярія за приналежність і діяльність в ОУН був страчений польською владою ще у 1938 р., Ілька, члена і підпільника ОУН, розстріляли поляки у вересні 1939 р. на Волині в околиці м. Дубно, Филимон та Іван належали до юнацтва ОУН, обоє були заарештовані новим радянським режимом у 1940 р. й засуджені до 8 років тюремних таборів. У 1943 р. Іван був мобілізований до Червоної армії в артилерію й дійшов до Берліну, після війни вернувся в рідне село й жив дружиною і трьома дітьми, був знову заарештований у 1949 р. за переховування сина Василя – Юрія і був засуджений радянським судом на 10 років таборів. Сестра Єва вийшла заміж за члена ОУН Медведя, який загинув у 1945 р. на Стрийщині, сама Єва, довголітній член ОУН, вмерла на серце у 1946 р., а 1954 р. потрапив до окупантів і сам Василь. Оксентій Постолюк, молодший брат матері Василя Кука, разом зі своїм 20-річним сином Ярославом був замордований польськими партизанами у 1943 р. за активну українську громадянську позицію та співпрацю з ОУН. Загалом, польський, німецький та радянський режими репресували всю велику родину Куків та Постолюків не шкодуючи навіть старих батьків.

Саме тому доля В. Кука і його прихід в ОУН є логічною закономірністю, виходячи з обставин і умов того часу. Адже В. Кук, як освічена молода людина з достатньо типової української селянської родини, не зміг змиритися із ситуацією та позицією та місця розділеної української нації в міжвоєнній Польщі та СРСР і разом зі своїми ровесниками став фундаментом подальшої української самостійницької діяльності ОУН.

На жаль, трагедія родини Куків не була поодиноким. Якщо згадати сімейні історії інших діячів ОУН і УПА. Наприклад, історію сім'ї Степана Бандери, брати якого Богдан, Олександр і Василь були замордовані окупантами, а рідні сестри вислані в Сибір. Навіть батько Степана Бандери, греко-католицький священник о. Андрій, був розстріляний репресивними органами СРСР. Всі вони, як і Куки, стали жертвами політичних переслідувань різноманітних тоталітарних режимів саме за свою позицію стосовно права українців на власну незалежну державу. Яскраво негативним прикладом масштабів цієї трагедії можуть слугувати списки вбитих та репресованих осіб лише одним радянським режимом з 1939 по 1950 р., тільки в одному селі Красне: Ласка Левко син Степана, Ласка Богдан син Степана, Ласка Василь син Павла, Ласка Іван син Прокопа, Ласка Михайло син Петра, Ласка Петро, Ласка Павло син Андрія, Ласка Корнелія, Ласка Пилипина, Постолюк Тимко, Постолюк Марія, Сусол Григорій, Сусол Михайло, Сусол Федір...³¹. Як ми бачимо, за справу змагання і боротьби за свою незалежну Україну гинули й були репресовані цілі українські сім'ї, родини і коліна, що є непоправною втратою для українського народу.

Таким чином, формування майбутнього лідера ОУН і Головнокомандуючого УПА Василя Кука відбувалось під впливом різних факторів. Серед цих факторів варто виокремити його сім'ю, яка була типово українською національно й культурно, бідною селянською (на початку, згодом стала середняцькою) за соціальним статусом, релігійною та традиційно патріархальною за укладом. На чолі сім'ї стояв батько Василя – Степан Кук, який мав великий моральний вплив на своїх дітей і сам вирізнявся вольовими якостями, розумом і мудрістю, яку передав своїм дітям, насамперед через прививання їм необхідності вчитися і здобувати вищу освіту.

Примітно, що другим важливим фактором, який впливав на молодого Кука були події Першої світової війни, визвольних змагань та наростання українсько-польської конфронтації протягом 1920-х рр., свідком яких він був безпосередньо.

Наступним важливим фактором було утверджене середовище із числа української інтелігенції, політичного класу ЗУНР, УНР, ветеранів, УСС, УГА, Армії УНР, що було насичене надзвичайно високими очікуваннями і зраджених надій на створення і становлення власної незалежної держави, подібно польській, чехословацькій, угорській та інших модерних національних держав «малих народів» колишньої Австро-Угорської імперії, частиною суспільного середовища яких колись була українська спільнота Східної Галичини. Тому, попри перемогу польського державницького проекту, панівна польська більшість не змогла шляхом колонізації остаточно інтегрувати до власного середовища великий національний український організм, який вже перед Першою світовою війною, а надто після, був остаточно сформований. Властиво, подібна атмосфера й ситуація протиставлення створила умови для діяльності самостійницьких організацій в особі УВО і ОУН, до яких, закономірно, і приходять молоді пасіонарії, такі як Василь Кук.

¹ В'ятрович В. Історія з грифом «Секретно»: Піймати «Борсука». Арешт Василя Кука. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/analitika/istoriya-z-grifomsekretno-piymati-borsuka-aresht-vasilya-kuka.html>.

² Гінда В. Такого рівня лідер ОУН ще не потрапляв до чекістів живим. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/history-journal/_takogo-rivnya-lider-oun-schepotraplyav-do-chekistivzhivim/475910?mobile=true.

³ Мазуренко В., Іщук О. Василь Кук Головний командир УПА. – Рівне, 2008.

⁴ Веденєєв Д. Одиссея Василя Кука. Военно-политический портрет последнего командующего УПА. – К., 2007.

⁵ Санников Г. Большая охота. Разгром вооруженного подполья в Западной Украине. – М., 2002.

⁶ Електронний архів Центру дослідження визвольного руху – Ф. 1 Свідоцтво про народження та хрещення Василя Кука від 17.02.1931 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/11119/>.

⁷ Архів Центру дослідження визвольного руху (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 09150.

⁸ Там само. Код в цифровому каталозі: 03331.

⁹ Там само. Код в цифровому каталозі: 09150.

¹⁰ Кук В., Шухевич, С. Українська скорбна мати. Спогади. – Львів, 2009 – С. 31.

¹¹ Архів Центру дослідження визвольного руху (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 09147.

¹² Там само. Код в цифровому каталозі: 09146.

¹³ Там само. Код в цифровому каталозі: 09146.

¹⁴ Там само. Код в цифровому каталозі: 09146.

¹⁵ Там само. Код в цифровому каталозі: 03331.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само: 03331.

¹⁹ Кук В., Шухевич, С. Українська скорбна мати. Спогади. – Львів, 2009 – С. 20.

²⁰ Архів Центру дослідження визвольного руху (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 03331.

²¹ Там само. Код в цифровому каталозі: 09154.

²² Там само. Код в цифровому каталозі: 03331.

²³ Кук В., Шухевич, С. Українська скорбна мати. Спогади. – Львів, 2009 – С. 25.

²⁴ Архів Центру дослідження визвольного руху (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 09154.

²⁵ Там само: 09154.

²⁶ Кук В. УПА в запитаннях і відповідях Головного Командира – Львів, 2007. – С. 11–12.

²⁷ Там само – С. 11.

²⁸ Дашкевич Я., Кук В. Про генерала Тараса Чупринку (Романа Шухевича) – Львів, 2006 – С. 15–16.

²⁹ Кук В. УПА в запитаннях і відповідях Головного Командира – Львів, 2007. – С. 12.

³⁰ Крячок М. Василь Кук у рідкісних виданнях, документах, спогадах // Пам'ятки. Археографічний щорічник. – 2001. – С. 196.

³¹ Архів Центру дослідження визвольного руху (невпорядкований). Код в цифровому каталозі: 14640.

Статья исследует жизнь и деятельность последнего главного командира Украинской повстанческой армии – Василия Кука в течение периода формирования его личности. Основное внимание сосредоточено на начальных этапах жизни: детстве, юности, учебе в Золочевский классической гимназии и университете в Люблине. Автор рассматривает историографию и источники исследуемой тематики. Рассматривает семейную историю Куков. Анализирует, через призму социального происхождения, истоки формирования идеологических и политических взглядов В. Кука.

Ключевые слова: Василий Кук, семья Куков, украинская классическая гимназия в Золочеве, ОУН, УПА, Пласт.

The article investigates the life and activity of the last Ukrainian Insurgent Army Chief – Vasyl Kuk during the formation of his personality. The main attention is focused on the study of the first stages of his life: childhood, youth and education in Zolochiv high school and university in Lublin, his joining to the Ukrainian liberation movement and its participation in the first action against the Polish authorities on Ukrainian territory. The article analyzes the historiography of the subject and the state of the source base. Separately study focuses on Vasyl Kuk`s family. The author analyzes the formation of his views, personal ideological and political visions in specific historical circumstances and periods. In general, the article studied the major milestones and aspects of the formation and development of personality Vasyl Kuk in his teenage years.

Keywords: Vasyl Kuk, family, the Kuk`s, the high school in Zolochiv, the OUN (Organization of Ukrainian nationalists), and the UIA (Ukrainian Insurgent army), Chief of UIA, the Ukrainian scout organization «Plast».